EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 10.7.2023.
COM(2023) 363 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI,

kurā izvērtēts, cik lielā mērā dalībvalstis ir veikušas vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu atbilstību Direktīvai (ES) 2019/713 par krāpšanas un viltošanas apkarošanu attiecībā uz bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem un ar ko aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/413/TI

1. Ievads

Krāpšana un bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu, piemēram, kredītkaršu vai maksājumu karšu, viltošana ir organizētās noziedzības ienākumu avots, kas ļauj veikt citas noziedzīgas darbības, piemēram, terorismu, narkotiku tirdzniecību un cilvēku tirdzniecību. Šie noziedzīgie nodarījumi rada ievērojamus zaudējumus — 2019. gadā vienotajā *euro* maksājumu telpā (*SEPA*) tika veikti krāpnieciski darījumi ar kartēm par kopējo summu 1,87 miljardi EUR[1]. Lielākā daļa krāpniecisko darījumu ir saistīti ar krāpšanu, veicot attālinātus darījumus ar karti — 2019. gadā krāpšanā ar karti 80 % no kopējās izkrāptās summas veidoja attālinātie darījumi, proti, maksājumi, kas veikti, izmantojot internetu, pastu vai tālruni[2]. Krāpšana, veicot attālinātus darījumus ar karti, 2019. gadā radīja 1,50 miljardus EUR zaudējumu, un tās īpatsvars kopējos zaudējumos krāpšanas dēļ palielinājās par 4,3 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu[3].

Šāda krāpšana pārsvarā notiek pāri robežām — vairāk nekā puse no kopējās 2019. gadā izkrāptās summas bija saistīta ar pārrobežu darījumiem *SEPA* robežās. Iedalījumā pēc ģeogrāfiskā izvietojuma iekšzemes darījumi veidoja 89 % no visu karšu darījumu kopējās summas 2019. gadā, bet tikai 35 % no krāpnieciskiem darījumiem. Pārrobežu darījumi *SEPA* robežās veidoja 9 % no visu karšu darījumu kopējās summas, bet 51 % no paziņoto krāpniecisko darījumu summas[4].

Lai efektīvi apkarotu šos noziegumus, dalībvalstīm ir kopīgi jādefinē, kādas darbības būtu jāuzskata par krāpšanu un viltošanu attiecībā uz bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem. Tām arī būtu jātuvina sankciju līmenis un operatīvie līdzekļi pārkāpumu ziņošanai un informācijas apmaiņai starp iestādēm. Attiecīgi Eiropas Parlaments un Padome 2019. gada 17. aprīlī pieņēma Direktīvu 2019/713 (turpmāk "direktīva") par krāpšanas un viltošanas apkarošanu attiecībā uz bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem un ar ko aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/413/TI[5]. Šo ziņojumu sagatavoja, lai izpildītu direktīvas 21. pantā noteikto prasību.

1.1. Direktīvas mērķi un darbības joma

Direktīvas mērķis ir tuvināt dalībvalstu[6] krimināltiesību aktus jomā, kas aptver krāpšanu un viltošanu attiecībā uz bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem, un uzlabot sadarbību starp kompetentajām iestādēm. Šajā nolūkā direktīva nosaka minimālos noteikumus par noziedzīgu nodarījumu un sankciju noteikšanu. Direktīvas darbības joma ir plaša un aptver visas "nemateriālas vai materiālas aizsargātas ierīces, priekšmetus vai ierakstus, vai to kombinācijas, kas nav likumīgs maksāšanas līdzeklis un kas atsevišķi vai kopā ar procedūru vai procedūru kopumu ļauj turētājam vai lietotājam pārskaitīt naudu vai monetāru vērtību,

[1] Eiropas Centrālā banka, Septītais ziņojums par krāpšanu ar kartēm, pieejams šeit: https://www.ecb.europa.eu/pub/cardfraud/html/ecb.cardfraudreport202110~cac4c418e8.en.html.
[2] Turpat.
[3] Turpat.
[4] Turpat.
[5] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.123.01.0018.01.ENG.
[6] Turpmāk tekstā, ja vien nav skaidri norādīts citādi, "dalībvalstis" vai "visas dalībvalstis" ir tās dalībvalstis, kurām direktīva ir saistoša, t. i., visas ES dalībvalstis, izņemot Dāniju un Īriju, jo tās nepiedalījās direktīvas pieņemšanā saskaņā ar attiecīgi Protokolu par Dānijas nostāju, kas ir pievienots Līgumam par Eiropas Savienību un Līgumam par Eiropas Savienības darbību (LESD), un Protokolu Nr. 21 par Apvienotās Karalistes un Īrijas nostāju.

tostarp, izmantojot digitālos maiņas līdzekļus", 2. panta a) punkts[7]. Piemēram, šī definīcija attiektos uz mobilo maksājumu lietojumprogrammu kopā ar autorizācijas procedūru (piemēram, PIN kodu). Tā aptver arī digitālās valūtas, 2. panta d) punkts un 6. pants.

Direktīvā ir definēti konkrēti noziedzīgi nodarījumi, proti:

- bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu krāpnieciska izmantošana (3. pants);
- nodarījumi, kas ir saistīti ar materiālu bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu krāpniecisku izmantošanu (4. pants);
- nodarījumi, kas ir saistīti ar nemateriālu bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu krāpniecisku izmantošanu (5. pants);
- krāpšana saistībā ar informācijas sistēmām (6. pants);
- minēto nodarījumu izdarīšanas rīku nelikumīga nodrošināšana (7. pants).

Turklāt direktīva **paplašina kriminālatbildību**, attiecībā uz iepriekš minētajiem nodarījumiem paredzot fizisku un/vai juridisku personu kriminālatbildību arī par kūdīšanu, palīdzēšanu un atbalstīšanu, un mēģinājumiem veikt minētos nodarījumus (8. pants).

Minimālie līmeņi maksimālajiem **sodiem** par direktīvā minētajiem nodarījumiem ir noteikti 9. pantā.

Turpmākajos pantos ir noteikti minimālie nosacījumi **juridisku personu saukšanai pie atbildības** (10. pants) un tām piemērojamās sankcijas, tajā skaitā naudas sods kā krimināls vai tāds naudas sods, kas nav krimināls, kā arī sniegti daži piemēri par citām sankcijām, ko var vērst pret juridiskām personām (11. pants).

Direktīvas 12. panta mērķis ir nodrošināt kriminālvajāšanu pret tiem, kas saskaņā ar direktīvu ir uzskatāmi par likumpārkāpējiem, par direktīvas 3.–8. pantā norādītajiem nodarījumiem. Dalībvalsts **jurisdikcija** ir jānosaka, ja a) nodarījums pilnībā vai daļēji izdarīts attiecīgās valsts teritorijā un/vai b) likumpārkāpējs ir tās valstspiederīgais. Citiem vārdiem, direktīvas 12. panta 1. punkta a) apakšpunkts paredz pielietot teritorialitātes principu, savukārt b) apakšpunkts — aktīvo personālo principu, kur izšķiroša nozīme ir likumpārkāpēja valstspiederībai.

Direktīvas 13. panta 1. punkts nosaka, ka **izmeklēšanas līdzekļiem**, ko izmanto izmeklēšanā vai kriminālvajāšanā par 3.–8. pantā minētajiem nodarījumiem, jābūt efektīviem, samērīgiem un pieejamiem atbildīgajām personām, struktūrvienībām vai dienestiem. Saskaņā ar direktīvas 13. panta 2. punktu informāciju par 3.–8. pantā minētajiem nodarījumiem bez liekas kavēšanās jānodod iestādēm, kas veic izmeklēšanu vai kriminālvajāšanu par minētajiem nodarījumiem.

Attiecībā uz informācijas apmaiņu 14. pants nosaka dalībvalstīm pienākumu nodrošināt, ka katrā no tām ir valsts **operatīvais kontaktpunkts**, kas ir pieejams 24 stundas diennaktī, septiņas dienas nedēļā, lai tās varētu atbildēt uz steidzamiem pieprasījumiem no ārvalstīm astoņu stundu laikā.

Turklāt saskaņā ar direktīvas 15. panta 1. punktu dalībvalstīm ir jāizveido atbilstīgi ziņošanas kanāli, lai par 3.–8. pantā minētajiem nodarījumiem varētu ziņot valsts iestādēm bez liekas

[7] Visi norādītie panti ir atsauces uz direktīvas pantiem, ja vien nav skaidri norādīts citādi.

kavēšanās. Jo īpaši finanšu iestādes ir aicinātas ziņot tiesībaizsardzības un tiesu iestādēm par aizdomām par krāpšanu (15. panta 2. punkts). Ziņošana bieži vien ir kriminālizmeklēšanas sākumpunkts (27. apsvērums).

Visbeidzot, 16. un 17. pants nosaka attiecīgi **palīdzību un atbalstu cietušajiem** un **preventīvos pasākumus**.

1.2. Ziņojuma mērķis un metodika

Saskaņā ar direktīvas 20. pantu dalībvalstīm jānodrošina, ka normatīvie un administratīvie akti, kas ir vajadzīgi, lai izpildītu šīs direktīvas prasības, stājas spēkā līdz 2021. gada 31. maijam, un ir jāpaziņo par tiem Komisijai.

Ar šo ziņojumu izpilda direktīvas 21. pantā noteikto prasību Komisijai sniegt ziņojumu Eiropas Parlamentam un Padomei, izvērtējot, cik lielā mērā dalībvalstis veikušas pasākumus, kas vajadzīgi, lai izpildītu šīs direktīvas prasības. Šis ziņojums ir pirmais ziņojums, ko sniedz saskaņā ar 21. pantu, un ietver pārskatu par nozīmīgākajiem transponēšanas pasākumiem, ko ir veikušas dalībvalstis.

Dalībvalstu veiktā transponēšana ietvēra informācijas apkopošanu par attiecīgajiem tiesību aktiem un administratīvajiem pasākumiem, tās analizēšanu, jaunu tiesību aktu izstrādi vai, visbiežāk, esošo aktu grozīšanu, to pieņemšanas panākšanu un visbeidzot ziņošanu Komisijai.

Līdz transponēšanas dienai (2021. gada 31. maijam) deviņas dalībvalstis bija paziņojušas Komisijai, ka tās ir pilnībā pabeigušas direktīvas transponēšanu, un informējušas par transponēšanas pasākumiem. 2021. gada jūlijā Komisija uzsāka pārkāpumu procedūras par neziņošanu par valsts transponēšanas pasākumiem pret 16 dalībvalstīm (AT, BE, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, IT, LU, LV, MT, PL, PT, RO un SI)[8]. No tām 15 dalībvalstis paziņoja par veiktajiem transponēšanas pasākumiem līdz 2023. gada 30. aprīlim, bet pārkāpumu procedūra pret Bulgāriju par neziņošanu par valsts transponēšanas pasākumiem vēl turpinās[9].

Šajā ziņojumā tālāk sniegtā apraksta un analīzes pamatā ir informācija par valsts transponēšanas pasākumiem, ko dalībvalstis iesniedza līdz 2023. gada 31. janvārim. Pēc minētā datuma saņemtie paziņojumi nav ņemti vērā. Vērā ņēma visus paziņotos pasākumus attiecībā uz valsts tiesību aktiem, kā arī tiesas nolēmumus un attiecīgā gadījumā arī vispārējo tiesību teoriju. Turklāt, veicot analīzi, Komisija attiecīgā gadījumā tieši sazinājās ar dalībvalstīm, lai saņemtu papildus informāciju vai paskaidrojumus. Analīzes gaitā izmantoja visu iegūto informāciju.

Papildus ziņojumā norādītajiem jautājumiem ir iespējamas turpmākas problēmas saistībā ar transponēšanu un citiem noteikumiem, kas nav paziņoti Komisijai, kā arī ar leģislatīvajiem un neleģislatīvajiem aktiem, ko izstrādās nākotnē. Tāpēc šis ziņojums neliedz Komisijai turpināt dažu noteikumu izvērtēšanu un atbalstīt dalībvalstis direktīvas transponēšanā un īstenošanā.

[8] Šajā dokumentā dalībvalstis ir apzīmētas, izmantojot saīsinājumus, kas ir noteikti saskaņā ar https://publications.europa.eu/code/lv/lv-5000600.htm.

[9] Informāciju par Komisijas lēmumiem pārkāpuma procedūrās var atrast šeit: http://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/infringement_decisions/?lang_code=lv.

2. Transponēšanas pasākumi

2.1. Juridiskās definīcijas

Direktīvas 2. pantā ir definēti galvenie direktīvā izmantotie termini, proti, bezskaidras naudas maksāšanas līdzeklis; aizsargāta ierīce, priekšmets vai ieraksts; digitālais maiņas līdzeklis; virtuālā valūta; informācijas sistēma; datorizēti dati; juridiska persona.

Dalībvalstis ir kopumā transponējušas minētās definīcijas, atsaucoties uz tiesību aktiem, kas bija pieņemti līdz direktīvas pieņemšanai vai pēc tās stāšanās spēkā. Dažos gadījumos, kad noteikumos nav ietvertas konkrētas definīcijas, nodarījumi ir transponēti, izmantojot krimināllikuma vispārīgos noteikumus ar plašāku tvērumu, piemēram, noteikumus par zādzību. Tādējādi fakts, ka nav paziņots par definīciju transponēšanu *verbatim*, ne vienmēr liecina par nepilnīgu vai neatbilstošu transponēšanu.

Turklāt dažas definīcijas ietver mijnorādes uz definīcijām, kas ir iekļautas citās direktīvās.

a) Bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļi

Novērtējumā konstatēja vismaz vienu nepilnīgas transponēšanas gadījumu, jo Padomes Pamatlēmumā 2001/413/TI noteiktā definīcija nebija atjaunināta. Proti, tajā bija minēti vienīgi materiāli maksāšanas līdzekļi, un tā neaptvēra direktīvas definīcijā paredzētās "aizsargātās ierīces, priekšmetus vai ierakstus vai to kombinācijas".

b) Aizsargāta ierīce, priekšmets vai ieraksts

Šo definīciju nebija transponējušas vairākas dalībvalstis (BG, CZ, EE, ES, FI, HR, LT, NL, PL, PT, RO, SI). To ne vienmēr jāuzskata par neatbilstību, jo parasti šāda nozīme ir pašsaprotama vai to var secināt no bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļa definīcijas formulējuma. Dažās valstīs šis jēdziens ir izskaidrots tiesību akta tapšanas gaitā.

c) Digitālie maksāšanas līdzekļi un virtuālā valūta

Šīs divas definīcijas ir būtiskas Direktīvai 2019/713, kuras galvenais mērķis bija labot to, ka Pamatlēmums 2001/413/TI vairs neatspoguļoja aktuālo situāciju un nepietiekami pievērsās jaunajām problēmām un tehnoloģiskajai attīstībai, piemēram, virtuālajām valūtām un mobilajiem maksājumiem, kurus bija jāietver, lai nodrošinātu pilnvērtīgu reakciju uz tiem un novērstu izveidojušās nepilnības krimināalatbildības noteikšanā par nodarījumiem.

Galvenā problēma, kas radās transponēšanas gaitā, ir direktīvas 2. panta d) apakšpunktā definētās virtuālās valūtas tvērums. Elektroniskā nauda ir definēta visās dalībvalstīs, bieži E-naudas direktīvas[10] transponēšanas rezultātā, bet virtuālās valūtas definīcija un tvērums ne vienmēr ir skaidri noteikts.

Ungārijā virtuālo valūtu uzskata par mantu un elektroniskajiem datiem, un tai var piemērot mantas konfiskāciju un arestu. Līdzīgi ir arī Polijā, kur virtuālā valūta nav definēta tiesību aktos un noteiktā mērā pastāv neskaidrība par to, vai dažādie nodarījumi, kas ir būtiski direktīvas transponēšanai, attiecas arī uz to, lai gan daži autori uzskata, ka uz virtuālo valūtu varētu attiecināt Krimināllkodeksa noteikumus par noziegumiem, kas ir saistīti ar informāciju, datu nesējiem vai informācijas datiem.

[10] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/110/EK (2009. gada 16. septembris) par elektroniskās naudas iestāžu darbības sākšanu, veikšanu un konsultatīvu uzraudzību, par grozījumiem Direktīvā 2005/60/EK un Direktīvā 2006/48/EK un par Direktīvas 2000/46/EK atcelšanu (OV L 267, 10.10.2009.).

Daudzas dalībvalstis ir transponējušas šīs definīcijas nevis krimināllikumos, bet finanšu noteikumos (AT, BE, BG, CY, CZ, DE, EE, EL, ES, HR, HU, LT, LU, LV, SI). Taču ne visos šajos gadījumos ir mijnorādes uz attiecīgajiem noteikumiem valsts tiesību aktos par nodarījumu iedalījumu. Visbeidzot, trijās dalībvalstīs (IT, MT, RO) abas definīcijas ir transponētas Krimināl kodeksā.

d) Informācijas sistēma

Jēdziens "informācijas sistēma" ir definēts 2. panta e) apakšpunktā ar mijnorādi uz Direktīvas 2013/40/ES 2. panta a) apakšpunktu. Visas dalībvalstis ir transponējušas definīciju atbilstīgi direktīvai.

e) Datorizēti dati

Jēdziens "datorizēti dati" ir definēts 2. panta f) apakšpunktā ar mijnorādi uz Direktīvas 2013/40/ES 2. panta b) apakšpunktu. Visas dalībvalstis ir transponējušas 2. panta f) apakšpunktu atbilstīgi direktīvai.

f) Juridiska persona

Visbeidzot, 2. panta g) apakšpunktā ir definēts jēdziens "juridiska persona". Gandrīz visas dalībvalstis ir transponējušas šo jēdzienu savos tiesību aktos. Vienīgais izņēmums ir Zviedrija, kas nav definējusi jēdzienu "juridiska persona". Tam tuvākais transponēšanā izmantotais jēdziens ir "uzņēmums". Šis jēdziens arī nav definēts nevienā juridiskā tekstā, doktrīnā vai judikatūrā.

2.2. Konkrēti noziedzīgi nodarījumi

a) Bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu krāpnieciska izmantošana

Direktīvas 3. panta a) punkts nosaka, ka dalībvalstīm jāveic vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu, ka nozagta vai citādi nelikumīgi piesavināta vai iegūta bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļa krāpnieciska izmantošana, ja tā izdarīta tīši, ir sodāma kā noziedzīgs nodarījums.

Direktīvas 3. panta a) punktu ir transponējušas 25 dalībvalstis. No tām 14 valstis transponēja direktīvu ar īpašu noteikumu konkrēti par bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļa krāpniecisku izmantošanu (AT, CY, ES, FI, HU, IT, LT, MT, NL, PT, RO, SE, SI, SK). Atlikušās dalībvalstis izmantoja atsauces uz vispārīgākiem nodarījumiem, piemēram, krāpšanu un datorizētu datu viltošanu vai krāpšanu, kas ir saistīta ar maksāšanas līdzekļiem, bet ne tikai ar bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem (BE, BG, CZ, DE, EE, EL, FR, HR, LU, LV, PL, SE, SK).

Horvātijas tiesību aktos nav minēta nozagta vai citādi nelikumīgi piesavināta maksāšanas līdzekļa izmantošana; transponēšanas noteikumā Ungārijā ir minēti vienīgi elektroniski bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļi.

Saskaņā ar direktīvas 3. panta b) punktu dalībvalstīm jāveic vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu, ka viltota vai falsificēta bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļa krāpnieciska izmantošana, ja tā izdarīta tīši, ir sodāma kā noziedzīgs nodarījums.

Kopumā 3. panta b) punktu transponēja pilnībā.

Lai transponētu direktīvu, 15 dalībvalstis atsaucās uz valsts noteikumiem par bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem (AT, CY, DE, EE, ES, FI, HR, HU, IT, LT, MT, NL, PT, RO, SI), bet desmit dalībvalstīs to transponēšanas tiesību akti atsaucās uz vispārīgākiem nodarījumiem, piemēram, zādzību vai krāpšanu, vai nodarījumiem, kas ir saistīti ar maksāšanas līdzekļiem, bet ne konkrēti bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem (BE, BG, CZ, EL, FR, LU, LV, PL, SE, SK).

b) Nodarījumi, kas saistīti ar materiālu bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu krāpniecisku izmantošanu

Direktīvas 4. pants nosaka, ka dalībvalstīm jāveic vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu, ka minētā panta punktos uzskaitītās darbības, ja tās izdara tīši, ir sodāmas kā noziedzīgs nodarījums. Punktos uzskaitītās darbības ir materiāla bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļa zādzība vai citāda nelikumīga piesavināšanās (a) punkts); materiāla bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļa krāpnieciska viltošana vai falsifikācija (b) punkts); nozagta vai citādi nelikumīgi piesavināta, vai viltota vai falsificēta materiāla bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļa valdījums krāpnieciskas izmantošanas nolūkā (c) punkts); nozagta, viltota vai falsificēta materiāla bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļa iegāde sev vai citai personai, tostarp tā saņemšana, piesavināšanās, pirkšana, pārvešana, importēšana, eksportēšana, pārdošana, transportēšana vai izplatīšana krāpnieciskas izmantošanas nolūkā (d) punkts).

Lai gan 4. pants ir lielākoties transponēts vairāk vai mazāk burtiski, dažos gadījumos tā transponēšana valstī rada jautājumus attiecībā uz konkrētām darbībām, iegādājoties sev vai citai personai nozagta, viltota vai falsificēta materiāla bezskaidras naudas maksāšanas līdzekli krāpnieciskas izmantošanas nolūkā.

c) Nodarījumi, kas saistīti ar nemateriālu bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu krāpniecisku izmantošanu

Direktīvas 5. pants nosaka, ka darbības, kas ir saistītas nemateriālu bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu krāpniecisku izmantošanu, ir sodāmas kā noziedzīgs nodarījums. Analīze parādīja, ka minētā panta transponēšana neradīja problēmas. Vairumā gadījumu valsts noteikumi attiecas gan uz materiāliem, gan nemateriāliem bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem. Gandrīz puse dalībvalstu transponēja direktīvas 5. pantu, izmantojot vispārīgākus noteikumus (BE, BG, DE, EE, FI, HR, FR, LV, PL, SE, SK), un vairāk nekā puse transponēja to, izmantojot noteikumu, kurš attiecas konkrēti uz bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem (AT, CY, CZ, EL, ES, HU, IT, LT, LU, NL, PT, RO, SI).

d) Krāpšana saistībā ar informācijas sistēmām

Direktīvas 6. pants nosaka, ka dalībvalstīm jānodrošina, ka par naudas, monetāras vērtības vai virtuālās valūtas pārskaitīšanu vai pārskaitīšanas izraisīšanu, kuras rezultātā cita persona ir nelikumīgi zaudējusi īpašumu, ar mērķi gūt nelikumīgu labumu pārkāpuma izdarītājam vai trešajai personai, ir piemērojams sods kā par noziedzīgu nodarījumu, ja tā izdarīta tīši un bez tiesībām kavēt vai traucēt informācijas sistēmas darbību (6. panta a) punkts); bez tiesībām ievadīt, pārveidot, dzēst, pārsūtīt vai slāpēt datorizētus datus (6. panta b) punkts). Direktīvas 6. pantu ir transponējušas visas dalībvalstis.

e) Nodarījumu izdarīšanas rīki

Direktīvas 7. pants nosaka, ka dalībvalstīm ir jāveic vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu, ka ierīces vai instrumenta, datorizētu datu vai jebkādu citu līdzekļu, kas galvenokārt izstrādāti vai speciāli pielāgoti nolūkā izdarīt kādu no 4. panta a) un b) punktā, 5. panta a) un b) punktā vai 6. pantā minētajiem nodarījumiem, izgatavošana, iegāde sev vai citai personai, vai to pieejamības nodrošināšana ir sodāma kā noziedzīgs nodarījums vismaz tad, ja minētās darbības ir veiktas nolūkā izmantot minētos līdzekļus.

Lielākā daļa dalībvalstu ir transponējušas direktīvas 7. pantu (AT, CY, CZ, DE, EE, ES, FI, FR, HR, IT, LT, LV, NL, RO, SE, SI, SK).

Sešas valstis transponēja direktīvas 7. pantu, izmantojot noteikumus, kuros ir mijnorādes uz plašākiem noteikumiem — vai nu attiecībā uz vispārīgiem nodarījumiem, piemēram, zādzībām, vai arī attiecībā uz finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem (BG, FI, FR, LV, SE, SK). Savukārt 17 valstis izmantoja direktīvas transponēšanai īpašu noteikumu par rīkiem, ko izmanto, lai izdarītu dažādus direktīvā minētos nodarījumus saistībā ar materiāliem vai nemateriāliem bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem (AT, CY, CZ, DE, EE, EL, ES, HR, HU, IT, LT, LU, MT, NL, PL, RO, SI).

Piecas dalībvalstis transponēšanā saskārās ar problēmām (BE, BG, HU, PL, PT).

2.3. Vispārējie noteikumi, ko piemēro attiecīgajiem nodarījumiem

a) Kūdīšana, palīdzēšana un atbalstīšana; mēģinājums

Saskaņā ar direktīvas 8. panta 1. punktu dalībvalstīm jānodrošina, ka kūdīšana izdarīt 3.–7. pantā minētos nodarījumus vai palīdzēšana un atbalstīšana to izdarīšanā ir sodāma kā noziedzīgs nodarījums.

Visas dalībvalstis ir transponējušas šo noteikumu. Lielākā daļa dalībvalstu transponēja direktīvu, izmantojot jau esošu pantu, kas vispārīgi attiecas uz kūdīšanu, palīdzēšanu un atbalstīšanu (AT, BE, BG, CZ, DE, EE, EL, ES, FI, FR, HR, HU, IT, LT, LU, LV, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK). Tomēr divas dalībvalstis nolēma ieviest jaunu noteikumu, ko piemēro vienīgi direktīvā minētajiem nodarījumiem (CY, MT).

Saskaņā ar direktīvas 8. panta 2. punkta pirmo teikumu dalībvalstīm ir jānodrošina, ka mēģinājums izdarīt 3. pantā, 4. panta a), b) vai d) punktā, 5. panta a) vai b) punktā vai 6. pantā minētos nodarījumus ir sodāms kā noziedzīgs nodarījums. Šo noteikumu ir pilnībā transponējušas visas dalībvalstis, izņemot Beļģiju, Luksemburgu un Slovēniju.

Arī šajā gadījumā lielākā daļa dalībvalstu transponēja direktīvu, izmantojot jau esošu noteikumu, kas vispārīgi attiecas uz nodarījumu mēģinājumiem (AT, BG, CZ, EE, EL, ES, FR, HR, HU, IT, LT, LV, NL, PL, PT, SE, SK). Pārējās to iekļāva, izmantojot īpašu transponēšanas pasākumu (CY, DE, FI, MT, RO).

Dalībvalstīm arī jānodrošina vismaz tas, ka nelikumīgi iegūta, viltota vai falsificēta nemateriāla bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļa krāpnieciskas iegādes mēģinājums sev vai citai personai (5. panta d) punkts) ir sodāms kā noziedzīgs nodarījums (8. panta 2. punkta otrais teikums).

Novērtējums parādīja, ka divās no dalībvalstīm uz kriminālatbildības noteikšanu par nodarījuma mēģinājumu var attiekties direktīvā neparedzēti ierobežojumi (HR, SI).

Visas pārējās dalībvalstis transponēja attiecīgos direktīvas noteikumus. Tās to paveica, vai nu izmantojot vispārīgu pantu par nodarījuma mēģinājumu (AT, BE, BG, CZ, IT, EE, EL, ES, FR, HU, LT, LU, LV, NL, PL, PT, SE, SK), vai arī īstenojot īpašu transponēšanas pasākumu (CY, DE, FI, MT, RO).

b) Sodi

Direktīvas 9. pantā ir teikts, ka par 3.–8. pantā minētajiem nodarījumiem ir jāparedz iedarbīgi, samērīgi un atturoši kriminālsodi, un noteikti maksimālie termiņi brīvības atņemšanai, ko var piespriest par dažādiem nodarījumiem.

Lai gan kopumā dalībvalstis ir transponējušas direktīvas 9. pantu, novērtējumā konstatēja iespējamas problēmas saistībā ar definīcijas tvērumu attiecībā uz 9. panta 2. punktu Horvātijā un 9. panta 6. punktu Beļģijā, Čehijā, Horvātijā un Ungārijā.

Dalībvalstu noteiktās sankcijas par dažādiem nodarījumiem ir grūti salīdzināt, jo nodarījumiem piemēro gan vispārīgus, gan īpašus noteikumus. Dalībvalstis, kas direktīvas transponēšanai izmantoja noteikumus par vispārīgiem nodarījumiem, šim nolūkam izmantoja vairākus valsts tiesību aktu noteikumus, lai noteiktu kriminālatbildību par kādu no nodarījumiem, kuri saskaņā ar direktīvu ir aizliegti. Iznākumā par konkrētu nodarījumu ir paredzēti vairāki maksimālie sodi, kas nozīmē, ka faktiskais maksimālais sankciju apmērs būs atkarīgs no katras konkrētās lietas, tiesu izmantotās pieejas un valsts noteikumiem par vairāku sankciju apvienošanu. Piemēram, Polijā ir spēkā noteikums, ka viena darbība ir uzskatāma tikai par vienu nodarījumu. Ja uz izskatāmo lietu attiecas vismaz divi krimināllikuma noteikumi, tiesai ir jāizvēlas viens konkrēts nodarījums. Savukārt Bulgārijā ir otrādi — ja Kriminālkodeksa sevišķā daļa paredz par konkrētu nodarījumu noteikt vismaz divus sodus vienlaikus, tiesa nosaka katra soda apmēru, balstoties uz to, ka apvienotajam sodam jāatbilst soda vispārīgajiem mērķiem.

Turklāt noteikumos var būt ietverti atbildību pastiprinoši apstākļi, kuru dēļ maksimālais sods var būt lielāks un sankcijas smagākas. Tāpēc maksimālais sods ir atkarīgs no nodarījuma izdarīšanas veida. Piemēram, Horvātijā saskaņā ar vispārīgiem noteikumiem par piesavināšanos maksimālais sods ir brīvības atņemšana uz pieciem gadiem. Taču, ja likumpārkāpējs izmanto vardarbību, maksimālais sods ir 10 gadi, bet, ja tas nodarījuma rezultātā guva materiālu labumu lielā apmērā, to var sodīt ar brīvības atņemšanu līdz 12 gadiem. Vācijā maksimālais sods par materiālu bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu falsifikāciju ir brīvības atņemšana uz pieciem gadiem. Ja likumpārkāpējs rīkojās komerciālos nolūkos, maksimālais sods būs 10 gadi.

Novērtējumā konstatēja arī to, ka lielākajā daļā gadījumu iekšzemes tiesību aktos paredzētie sodi ir stingrāki nekā tie, ko paredz direktīva. Atšķirība var būt ievērojama — par naudas viltošanu var piespriest līdz 15 gadiem Bulgārijā un Luksemburgā un līdz 25 gadiem Polijā. Tikai divās dalībvalstīs maksimālie sodi ir tādi paši (vai gandrīz vienādi) kā direktīvā paredzētie (AT, MT).

c) Juridisko personu atbildība

Novērtējums parādīja, ka 16 dalībvalstis ir transponējušas direktīvas 10. pantu, izmantojot jau esošu vispārīgu noteikumu to kriminālkodeksā (AT, CZ, BE, BG, DE, EE, ES, FR, HR, HU, LU, LV, NL, PT, RO, SE), bet deviņas dalībvalstis transponēšanai izmantoja tiesību aktu konkrēti par juridisko personu atbildību saistībā ar direktīvu (CY, EL, FI, IT, LT, MT, PL, SI, SK).

d) Sankcijas juridiskām personām

Saskaņā ar direktīvas 11. pantu dalībvalstīm ir jānosaka iedarbīgas, samērīgas un atturošas sankcijas, starp kurām ir naudas sods kā kriminālsods vai tāds naudas sods, kas nav kriminālsods, ko piemēro arī juridiskām personām. Visas dalībvalstis ir noteikušas šādas sankcijas.

Direktīvas 11. pants dod dalībvalstīm iespēju vērst pret juridiskajām personām dažādas konkrētas sankcijas, piemēram, liegt piekļuvi publiskajam finansējumam vai likvidēt tās ar tiesas lēmumu. Sešas dalībvalstis vispār neizmantoja direktīvas 11. pantā paredzēto iespēju (AT, BG, EE, FI, NL, SE). Pārējās 19 dalībvalstis transponēja 11. pantu pilnībā vai daļēji (BE, CY, CZ, DE, EL, ES, FR, HR, HU, IT, LT, LU, LV, MT, PL, PT, RO, SI, SK).

e) Jurisdikcija

Attiecīgo pantu, kas uzliek dalībvalstīm pienākumu noteikt jurisdikciju attiecībā uz nodarījumiem, kas izdarīti to teritorijā vai ko izdarīja dalībvalsts valstspiederīgais, visas dalībvalstis transponēja valsts kriminālkodeksa vai kriminālprocesa kodeksa vispārīgajos noteikumos. Tādējādi nodarījumiem, uz kuriem attiecas direktīva, teritorialitātes principu un aktīvo personālo principu piemēro vispārējā, nevis sevišķā kārtībā. Turklāt Kipra transponēja 12. pantu valsts Likumā par krāpšanas apkarošanu un Likumā par bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu viltošanu, bet Portugāle — Kibernoziegumu apkarošanas likumā.

Visas dalībvalstis ir transponēja 12. panta 1. punkta a) un b) apakšpunktu.

Direktīvas 12. panta 3. punkts ļauj dalībvalstīm noteikt jurisdikciju attiecībā uz kādu no 3.–8. pantā minētajiem nodarījumiem, kas izdarīts ārpus tās teritorijas, tajā skaitā arī tad, ja: a) likumpārkāpēja pastāvīgā dzīvesvieta ir tās teritorijā; b) nodarījums ir izdarīts tādas juridiskās personas labā, kas veic uzņēmējdarbību tās teritorijā; vai c) nodarījums ir izdarīts pret tās valstspiederīgo vai personu, kura ir pastāvīgais iedzīvotājs tās teritorijā. Četrpadsmit dalībvalstis (BE, CY, CZ, DE, EL, ES, FI, HR, LT, LV, MT, NL, SE, SK) izmantoja 12. panta 3. punkta a) apakšpunktā paredzēto iespēju; 12 dalībvalstis (BE, CY, CZ, EL, FI, LV, MT, NL, PL, PT, SI, SK) transponēja 12. panta 3. punkta b) apakšpunktu; un 16 dalībvalstis (AT, BG, CY, CZ, DE, EE, EL, FI, FR, HR, HU, LV, MT, RO, SE, SI) paplašināja savu jurisdikciju saskaņā ar 12. panta 3. punkta c) apakšpunktu. Attiecībā uz c) apakšpunktu Bulgārija, Vācija, Igaunija, Ungārija, Rumānija un Slovēnija ir noteikušas jurisdikciju attiecībā uz nodarījumu, kas ir izdarīts ārpus to teritorijas, (vienīgi) tad, ja nodarījums ir izdarīts pret to valstspiederīgo, tādējādi izslēdzot pastāvīgos iedzīvotājus. Austrija ir noteikusi, ka Austrijas krimināltiesu sistēma veic kriminālvajāšanu par ārvalstīs izdarītiem nodarījumiem, ja gan likumpārkāpējs, gan cietušais ir austrieši. Kipra, Čehija, Grieķija, Somija, Latvija un Malta izmantoja visas trīs 12. panta 3. punktā paredzētās iespējas.

2.4. Operatīvie jautājumi

a) Efektīva izmeklēšana un sadarbība

Visās dalībvalstīs izmeklēšanas līdzekļi, ko izmanto, lai veiktu izmeklēšanu vai kriminālvajāšanu par 3.–8. pantā minētajiem nodarījumiem, ir nevis konkrēti norādīti tiesību aktos, ar ko transponē direktīvu, bet gan vispārīgākos tiesību aktos, piemēram, kriminālprocesa kodeksā. Parasti iespēja izmantot kādu izmeklēšanas līdzekli konkrētā lietā ir saistīta ar sankcijām par attiecīgo nodarījumu; tādējādi, kā tas jau ir netieši norādīts direktīvas noteikumā, izmeklēšanas līdzekļus, ko izmanto organizētās noziedzības vai citu smagu noziedzīgu nodarījumu apkarošanai, varēs izmantot arī direktīvā minēto nodarījumu izmeklēšanā un kriminālvajāšanā par tiem. Dažu izmeklēšanas līdzekļu izņēmuma raksturs un nepieciešamība nodrošināt samērīgumu ar nodarījumu, visbiežāk ir iekļauta attiecīgajos tiesību aktu noteikumos un/vai konstitūcijā.

Saskaņā ar direktīvas 13. panta 2. punktu informācija par 3.–8. pantā minētajiem nodarījumiem bez liekas kavēšanās jānodod iestādēm, kas veic izmeklēšanu vai kriminālvajāšanu par minētajiem nodarījumiem. Citiem vārdiem, tiesībaizsardzības iestādēm un citām kompetentajām iestādēm būtu jānodrošina savlaicīga piekļuve būtiskai informācijai, lai veiktu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu par šajā direktīvā minētajiem nodarījumiem (22. apsvērums). Kriminālprocesa kodeksā bieži ir paredzētas dažādas ziņošanas sistēmas, lai par noziedzīgiem nodarījumiem (direktīvas 3.–8. panta izpratnē) varētu ziņot efektīvi un ātri. Šādas ziņošanas sistēmas ietver: pienākumu ziņot publiskā sektora struktūrām un iestādēm; trauksmes celšanas sistēmu; sūdzību procedūru; maksājumu pakalpojumu sniedzēju pienākumu ziņot par nopietniem incidentiem, kas ietekmē to darbību vai drošību; un privātpersonu tiesības ziņot par incidentiem. Turklāt daži konkrētāki tiesību akti var nodrošināt, ka attiecīgās iestādes saņem ziņojumus par drošības incidentiem (arī ziņojumus par smagiem noziedzīgiem nodarījumiem, piemēram, maksāšanas līdzekļu neatļauta iegūšanu, viltošanu vai pārveidošanu) iespējami ātri. Par šādiem tiesību aktiem ziņoja Austrija, Čehija, Lietuva, Somija, Malta un Portugāle.

Nosacījumu par to, ka saņemtā informācija "jānodod attiecīgajām iestādēm bez liekas kavēšanās", visbiežāk transponēja netieši.

b) Informācijas apmaiņa

Informācijas apmaiņu starp valstu tiesībaizsardzības iestādēm, lai veiktu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu par nodarījumiem, arī tiem, kas ir minēti direktīvas 3.–8. pantā, var atvieglot, izmantojot operatīvos kontaktpunktus (26. apsvērums). Direktīvas 14. panta pirmais teikums nodrošina, ka dalībvalstis noteikti izveido šādus kontaktpunktus, kas ir pieejami 24 stundas diennaktī, septiņas dienas nedēļā. Turklāt otrais teikums nosaka, ka dalībvalstīm ir jāievieš procedūras ātrai reaģēšanai uz steidzamiem palīdzības pieprasījumiem un atbildes sniegšanai astoņu stundu laikā pēc pieprasījuma saņemšanas, norādot vismaz to, vai uz pieprasījumu tiks sniegta atbilde, kādā veidā tā tiks sniegta, un aptuvenu tās nosūtīšanas laiku.

Tālāk minētās dalībvalstis nolēma izmantot šajā direktīvā aprakstītajiem nolūkiem jau esošu operatīvo kontaktpunktu: AT, BE, CY, EE, EL, ES, FR, HU, IT, LT, LV, NL, PL, PT, SE.

1. tabula sniedz pārskatu par izveidotajiem kontaktpunktiem. Nav ziņu par kontaktpunktiem Bulgārijā, Čehijā, Luksemburgā, Slovēnijā un Horvātijā.

1. tabula. Operatīvie kontaktpunkti

DV	Kontaktpunkts	DV	Kontaktpunkts
AT	Federālās kriminālpolicijas birojs	**EE**	Tieslietu ministrija
BE	Policijas operatīvās informācijas direktorāts	**FI**	Valsts Operatīvās informācijas dienests
BG	nav ziņu	**FR**	Kriminālpolicijas Centrālā direktorāta Starptautisko attiecību nodaļa

CY	Kipras Policija	**HR**	nav ziņu
CZ	nav ziņu	**HU**	Starptautiskās krimināltiesiskās sadarbības centrs (*NEBEK*)
DE	Centrālie kibernoziegumu ziņošanas kontaktpunkti — 16 pavalstu Kriminālpolicijas biroji un viens Federālās kriminālpolicijas birojs	**MT**	Maltas Policijas spēki
EL	Grieķijas Policija (Policijas starptautiskās sadarbības nodaļa)	**ES**	Ārkārtas koordinācijas vienība
IT	Policijas starptautiskās sadarbības dienesta Starptautisko operāciju vadības centrs	**NL**	Starptautiskās juridiskās palīdzības valsts centrs (*LIRC*)
LT	Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas Policijas departamenta pārvaldes Spēku vadības pārvaldes 2. nodaļa	**PL**	Policijas galvenā pārvalde
LV	Valsts policija	**PT**	Kriminālpolicija
RO	Ģenerālprokuratūras Kriminālvajāšanas un krimināizmeklēšanas nodaļa	**SE**	Policija
SI	nav ziņu	**SK**	Slovākijas Republikas Policijas spēku Prezidija Kriminālpolicijas birojs

Direktīvas 14. panta 1. otrais teikums ir praksē īstenots virknē dalībvalstu. Neizdevās atrast informāciju par procedūrām, ko steidzamiem pieprasījumiem piemēro Beļģijā, Bulgārijā, Čehijā, Latvijā, Rumānijā, Francijā, Horvātijā, Luksemburgā, Nīderlandē, Polijā, Zviedrijā un Slovākijā.

c) Ziņošana par noziegumu

Dalībvalstu pienākums ir arī nodrošināt atbilstīgu ziņošanas kanālu pieejamību. Šādus kanālus ziņošanai par aizdomām par krāpšanu vai plašāk par ikvienu iespējamu noziedzīgu nodarījumu var noteikt tiesību aktos. Bieži vien dalībvalstis ir noteikušas, ka konkrētu kategoriju (fiziskām un juridiskām) personām ir pienākums ziņot par noziedzīgiem nodarījumiem (kas lielā mērā atbilst 15. panta 2. punktam), bet cietušajiem un citām neiesaistītām personām ir iespēja (bet ne pienākums) ziņot. Šādas tiesību normas parasti papildina praktiski pasākumi to īstenošanai.

Visās dalībvalstīs ziņojumus var mutiski vai rakstveidā iesniegt policijā un/vai tiesu iestādēs. Turklāt dažas dalībvalstis ir paredzējušas ziņošanai papildu kanālus, kā aprakstīts tālāk.

Austrijas federālie tiesību akti paredz dažādas ziņošanas sistēmas, lai par noziedzīgiem nodarījumiem direktīvas 3.–8. panta izpratnē varētu ziņot efektīvi un ātri: 1) pienākums ziņot publiskā sektora struktūrām un iestādēm; 2) Ekonomisko lietu un korupcijas lietu prokuratūras izveidotā trauksmes celšanas sistēma; 3) Finanšu tirgus uzraudzības iestādes izveidotā trauksmes celšanas sistēma; un 4) maksājumu pakalpojumu sniedzēju pienākums ziņot par nopietniem incidentiem, kas ietekmē to darbību vai drošību. Federālās kriminālpolicijas birojā ir izveidots īpašs birojs ziņošanai par kibernoziegumiem. Turklāt Federālā iekšlietu ministrija sadarbojas ar Federālo ekonomikas palātu. Iznākumā tiek izplatīta informācija un organizētas kampaņas, lai motivētu un mudinātu sabiedrību ziņot par attiecīgajiem likumpārkāpumiem.

Beļģijā Ekonomikas ministrijas pārziņā ir vienotais kontaktpunkts cietušajiem no krāpšanas un maldināšanas. Turklāt ir likumiski izveidots trauksmes celšanas kanāls visu veidu sūdzību iesniegšanai saistībā ar kreditēšanas vai ieguldījumu produktiem un pakalpojumiem, kura darbību nodrošina Finanšu pakalpojumu un tirgu uzraudzības iestāde.

Kiprā ar tiesību aktu ir oficiāli noteikts, ka Kipras Policija kopā ar Kipras Centrālo banku un valsts iestādi, kuras pārziņā ir tīklu un informācijas sistēmu drošība, ir valsts kompetentās iestādes, kuru pienākums ir izveidot atbilstīgus ziņošanas un saziņas kanālus.

Čehijā ziņošana ir valsts iestāžu pienākums saskaņā ar krimināllikumu.

Vācijā atbildīgajiem subjektiem ir pienākums bez liekas kavēšanās ziņot par aizdomīgiem darījumiem. Turklāt federālā līmenī ir pieņemti neleģislatīvi pasākumi, piemēram par institucionalizētas publiskā un privātā sektora partnerības izveidi ar mērķi atklāt, novērst un izmeklēt direktīvas 3.–8. pantā minētos nodarījumus un veikt kriminālvajāšanu par tiem, kā arī ir izveidota platforma informācijas apmaiņai.

Grieķijā papildus vispārējiem ziņošanas kanāliem Grieķijas valdība ir izveidojusi tiešsaistes valsts pakalpojumu, kas ļauj iedzīvotājiem tieši iesniegt sūdzības par tiešsaistē izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem. Turklāt kredītiestādēm un citiem maksājumu pakalpojumu sniedzējiem par visiem konstatētajiem krāpšanas gadījumiem ir nekavējoties jāziņo Grieķijas Bankai (kuras kompetencē ir šādu sūdzību izskatīšana).

Spānijā papildus vispārējiem kanāliem ziņošanai par nodarījumiem darbojas arī ziņošanas kanāls, ko Spānijas Banka nodrošina sadarbībā ar Valsts Kiberdrošības institūtu.

Itālijas tiesību akti nodrošina, ka prokuratūra laicīgi saņem no kriminālpolicijas jaunāko informāciju par nodarījumu, ko kriminālpolicija uzzinājusi pēc savas iniciatīvas, izmeklējot sūdzību vai tiesvedības gaitā. Tiek veicināta arī informācijas apmaiņa, izmantojot digitālās platformas.

Lietuvā darbojas vairāki kanāli ziņošanai par direktīvas 3.–8. pantā minētajiem nodarījumiem — ziņot var tīmekļa vietnē (e-policijas portālā), zvanot uz vispārējo ārkārtas palīdzības izsaukuma numuru 112, personiski, pa e-pastu, nosūtot īsziņu, izmantojot e-policijas mobilo lietojumprogrammu un citus automatizētus līdzekļus. Maksājumu pakalpojumu sniedzējiem, finanšu iestādēm un citiem atbildīgajiem subjektiem, Lietuvas Bankai un Finanšu noziegumu izmeklēšanas dienestam, ja tiem rodas pamatotas aizdomas par noziedzīgām un/vai citām pretlikumīgām darbībām, ir pienākums informēt par tām kompetentās tiesībaizsardzības iestādes.

Luksemburgā darbojas tīmekļa vietne, kurā ir paskaidrots, kā ziņot par krāpšanu. Finanšu nozares kontroles komisija ir izstrādājusi norādījumus par to, kā atklāt krāpšanu finanšu jomā, un arī pieprasa visām iestādēm tās pakļautībā iespējami ātri ziņot par krāpšanu un incidentiem saistībā ar ārējiem kiberuzbrukumiem.

Rumānijā pienākums ziņot ir noteikts valsts ierēdņiem un personām, kas ieņem vadošus amatus valsts iestādēs, personām, kas sniedz pakalpojumus sabiedrības interesēs, un personām no kontroles un uzraudzības struktūrām.

Slovēnijā pienākums ziņot par noziedzīgiem nodarījumiem ir noteikts visām valsts iestādēm un organizācijām ar publiskām pilnvarām.

Francijā ar tiesību aktu ir izveidota platforma *Perceval*, kurā cietušie var ziņot par krāpšanu ar banku kartēm un viltošanu. Līdzīga platforma pastāv ziņošanai par kibernoziegumiem. Turklāt ikvienai (fiziskai vai juridiskai) personai, kas nav nekavējoties rīkojusies, lai novērstu noziedzīgu nodarījumu, piemēro sankcijas, līdz ar to ziņošana ir vispārējs pienākums.

Ungārijā pienākums ziņot par noziedzīgu nodarījumu ir noteikts vienīgi iestāžu darbiniekiem, valsts amatpersonām un likumiskām profesionālām apvienībām. Ungārijas Valsts banka savā tīmekļa vietnē ir publicējusi atzinumu, kurā mudina finanšu iestādes ziņot, ja tām rodas aizdomas par krāpšanu.

Maltā valsts kontaktpunkts mudina jo īpaši finanšu iestādes ziņot, ja tām rodas aizdomas par krāpšanu un bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu viltošanu.

Portugālē papildus likumiski izveidotam ziņošanas kanālam, kas ir paredzēts trauksmes celšanai, pastāv kibernoziegumu ziņošanas sistēma, kas darbojas atbilstoši “viena klikšķa” principam, proti, atliek noklikšķināt uz saites un tūlīt atvērsies kompetentajām iestādēm adresēta e-pasta ziņojuma lauks.

Zviedrijā par noteiktu veidu noziedzīgiem nodarījumiem, piemēram, krāpšanu ar kredītkartēm, var ziņot, izmantojot arī Policijas pārvaldes e-pakalpojumu. Arī uzņēmumiem, kas sniedz banku un finansēšanas pakalpojumus, ir pienākums ziņot Policijas pārvaldei par aizdomīgām darbībām, kas varētu būt saistītas ar iespējamu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu vai terorisma finansēšanu, vai citādas noziedzīgas rīcības rezultātā iegūtu mantu. Turklāt pastāvīgi notiek dialogs starp banku un finanšu pakalpojumu sniedzējiem un Policijas pārvaldes Krāpšanas apkarošanas valsts centru.

Slovākijā tiesību aktos valsts iestādēm un citām juridiskajām personām ir noteikta prasība (un attiecīgās procedūras) nekavējoties ziņot tiesībaizsardzības iestādēm par noziedzīgiem nodarījumiem. Arī atbildīgajiem subjektiem un konkrēti bankām ir pienākums ziņot par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju.

Savukārt Nīderlandē un Polijā direktīvas 15. panta īstenošanai veica neleģislatīvus pasākumus. Nīderlandes policijas dienesta sakaru līnijas un policijas tīmekļa vietne nodrošina atbilstīgu kanālu, ko var izmantot, lai ziņotu iestādēm par krāpšanu, kas ir saistīta ar bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem. Turklāt Nīderlandes valdība ir apņēmusies mudināt finanšu iestādes un citas juridiskās personas ziņot, ja tām rodas aizdomas par krāpšanu. Šos centienus skaidri apliecina, piemēram, īpaša biroja izveide darbam ar krāpšanu finanšu jomā, ierīkojot tādus visos policijas iecirkņos Nīderlandē. Četras lielākās bankas un mikroshēmas karšu izdevēji ir parakstījuši vienošanos ar policiju par kopīgu rīcību krāpšanas (banku pakalpojumu jomā) un pikšķerēšanas apkarošanai. Polijā ziņojumus par noziedzīgiem nodarījumiem pieņem visos policijas iecirkņos 24 stundas diennaktī, septiņas dienas nedēļā. Turklāt, ņemot vērā īpatnības, kas piemīt noziedzīgiem nodarījumiem, kuros izmantoja datortehnoloģijas, personas, kas ziņo par šādiem nodarījumiem, ir iespējams tieši savienot ar Policijas Galvenajā pārvaldē izveidotu specializētu struktūrvienību. Lai nodrošinātu iespējami ātrāku sadarbību ar banku sektoru, izveidoja arī saziņas kanālu starp Policijas galvenās pārvaldes Kibernoziegumu apkarošanas biroju un Polijas Banku asociācijas Banku pakalpojumu drošības centru.

Direktīvas 15. panta 2. punktu nav transponējušas Bulgārija, Igaunija un Horvātija.

2.5. Atbalsts cietušajiem un preventīvi pasākumi

a) Palīdzība un atbalsts cietušajiem

Direktīvas 16. panta 1. punkts nodrošina palīdzību un atbalstu fiziskām un juridiskām personām, kuru personas dati ir tikuši izmantoti ļaunprātīgi. Tajā skaitā būtu: a) jāpiedāvā konkrēta informācija un konsultācijas par to, kā aizsargāt sevi pret šādu nodarījumu negatīvajām sekām, un b) jāsniedz saraksts ar speciālajām institūcijām, kas nodarbojas ar dažādiem ar identitāti saistītu noziegumu un cietušo atbalsta aspektiem.

Līdzīgi būtu jānodrošina, ka juridiskām personām, kas cietušas no direktīvas 3.–8. pantā minētajiem nodarījumiem, ir pieejama informācija par: a) procedūrām sūdzību iesniegšanai; b) tiesībām saņemt informāciju par lietu; c) pieejamajām procedūrām sūdzību iesniegšanai, ja kompetentā iestāde neievēro cietušā tiesības krimināprocesa gaitā; un d) kontaktinformāciju saziņai par to lietu (direktīvas 16. panta 3. punkts).

Lielākajā daļā dalībvalstu Kriminālprocesa kodekss ietver noteikumus par cietušajiem un to tiesībām, tajā skaitā konkrētus noteikumus par cietušo tiesībām saņemt informāciju un palīdzību kriminālprocesa laikā, tiesībām uz speciālista konsultāciju un tiesībām iesniegt sūdzību. Kriminālprocesa kodeksā jau paredzētos noteikumus bieži papildina īpašs tiesību akts par direktīvas transponēšanu. Kriminālprocesa kodekss vai citi tiesību akti parasti paredz atsevišķas tiesību normas attiecībā uz juridiskām personām. Papildus iepriekš minētajam, palīdzība un atbalsts personām, kas ir cietušas no direktīvas 3.–8. pantā minētajiem nodarījumiem, ir pieejams arī dažādu informatīvo kampaņu, informatīvo lapiņu, īpašu tīmekļa vietņu, apkārtrakstu u. c. veidā. Tāda situācija pastāv Austrijā un Beļģijā (attiecībā uz 16. panta 1. punktu), Kiprā, Čehijā, Vācijā, Itālijā, Lietuvā un Luksemburgā (attiecībā uz 16. panta 1. punktu), Latvijā (attiecībā uz 16. panta 3. punktu), Rumānijā un Slovēnijā (attiecībā uz 16. panta 3. punktu), Igaunijā un Somijā (attiecībā uz 16. panta 1. punktu), Francijā (attiecībā uz 16. panta 1. punktu), Horvātijā, Ungārijā, Nīderlandē un Polijā (attiecībā uz 16. panta 3. punktu), Portugālē, Zviedrijā un Slovākijā. Neviena valsts, izņemot Maltu, nav transponējusi direktīvas 16. panta 1. punktu un/vai 3. punktu burtiski vai gandrīz burtiski.

Direktīvas 16. panta 1. punkta b) apakšpunktā minētais saraksts, kurā ir uzskaitīti akreditētie konsultāciju biroji, kas sniedz palīdzību cietušajiem, parasti ir pieejams tiešsaistē, tātad attiecīgais apakšpunkts ir īstenots praksē.

b) Preventīvi pasākumi

Direktīvas 17. pants par preventīvajiem pasākumiem nosaka, ka dalībvalstīm ir jāveic atbilstīgas darbības, piemēram, jāorganizē informēšanas un izpratnes veidošanas kampaņas, pētniecības un izglītības programmas. Šīs sadaļas pamatā ir novērtējums, ko veica, izskatot informāciju, ko Komisijai paziņoja dalībvalstis, kā arī interneta resursu izpēte ar atvērtā pirmkoda programmatūru, lai noskaidrotu, kādi preventīvi pasākumi ir īstenoti. Kā aprakstīts 2. tabulā tālāk, īstenotās preventīvās darbības ir saistītas galvenokārt ar kibernoziegumiem un tiešsaistes krāpšanu. Taču dažas valstis sniedz informāciju arī par krāpšanas novēršanu, un parasti šo uzdevumu veic policija.

2. tabula. Preventīvās darbības

DV	Darbības
AT	Federālā policija savā tīmekļa vietnē un sociālajos tīklos regulāri sniedz informāciju par to, kā pasargāt sevi no krāpšanas. Sadarbību ar ieinteresētajām personām, piemēram, Tirdzniecības kameru, atbalsta un īsteno e-komercijas projektu gaitā.
BE	Dažādas tīmekļa vietnes ar ieteikumiem un informatīviem materiāliem, piemēram, Beļģijas Kiberdrošības centra (*CCB*) pārvaldītā vietne. Veicot meklēšanu internetā, var uzzināt, ka notiek sadarbība ar ieinteresētajām personām, piemēram, organizācija, kas pārstāv finanšu nozari, sadarbojās ar Briseles prokuratūru (*parquet*) informatīvu materiālu izstrādē.
BG	Bulgārijā 2021. gadā sākās kampaņa "naudas mūļu" apkarošanai, ko organizēja Banku asociācija, īstenojot to kopā ar Organizētās noziedzības apkarošanas ģenerāldirektorātu un prokuratūru. Ģenerāldirektorāts ir sācis arī kampaņu par pikšķerēšanu.
CY	Policijas Kibernoziegumu apakšnodaļa savā tīmekļa vietnē sniedz informāciju un konsultācijas par tādiem jautājumiem kā digitālā krāpšana, kā arī informāciju par plānotajiem notikumiem, piemēram, izpratnes veicināšanas kampaņām. Kā piemēru var minēt policijas, centrālās bankas, Banku asociācijas un Digitālās drošības iestādes rīkoto informatīvo kampaņu par informācijas drošību.
DE	Federālā policija (*BKA*) savā tīmekļa vietnē publicē pārskatu par pasākumiem institucionalizētas publiskā un privātā sektora partnerības izveidei ar mērķi atklāt, novērst un izmeklēt direktīvā minētos nodarījumus un veikt kriminālvajāšanu par tiem, piemēram, veidojot partnerību starp Federālo kriminālpolicijas biroju (*BKA*), Federālo informācijas drošības biroju (*BSI*) un Vācijas Kibernoziegumu apkarošanas kompetences centru (*G4C e.V.*), finanšu iestāžu asociāciju un uzņēmumiem no IT drošības nozares. *BKA* organizēja arī konferenci par kibernoziegumu apkarošanu *C³*, kas kalpo par platformu viedokļu apmaiņai starp iestādēm, uzņēmumiem, zinātnes aprindām un politiķiem. *G4C e.V.* izstrādā arī informatīvās brošūras un apmācības kursus. Visbeidzot, *BKA* arī

	piedalās preventīvos pasākumos kibernoziegumu jomā pavalstu līmenī, bet valsts līmenī tas sadarbojas ar citām policijas iestādēm, kā arī ar iestādēm un organizācijām ārpus policijas sistēmas (ieinteresētajām personām) un stiprina šādu sadarbību, jo īpaši par aktuālām tēmām.
FR	Iekšlietu ministrija publicē informāciju par kibernoziegumu novēršanu. Platformās, kas ir paredzētas ziņošanai par kibernoziegumiem, izvieto arī informāciju par šādu noziegumu novēršanu, un ir izveidots Valsts policijas Informācijas un saziņas dienests (*SICoP*). Kā citus piemērus var minēt Francijas Bankas izstrādātos norādījumus un rokasgrāmatu par krāpšanas novēršanu, ko publicēja Krāpšanas apkarošanas valsts darba grupa, kurā darbojas dažādas valsts pārvaldes un tiesībaizsardzības iestādes.
EL	Kibernoziegumu apkarošanas nodaļa un Policijas galvenā pārvalde, izmantojot informatīvās kampaņas televīzijā, izglītojošas lekcijas un tiešsaistē publicētu informāciju, veicina izpratni par krāpšanu un mazina risku tikt apkrāptam.
ES	Spānijas Valsts Kiberdrošības institūts un Nodokļu aģentūra savās tīmekļa vietnēs sniedz informāciju, kas ir būtiska pikšķerēšanas, izspiedējprogrammatūru u. c. krāpšanas veidu novēršanai uzņēmējdarbības vidē.
HR	Iekšlietu ministrija tiešsaistē sniedz informāciju par tiešsaistes krāpšanu, un tai ir arī krāpšanai un datordrošībai veltīts kanāls platformā *Youtube*, kurā ir pieejami video par kiberkrāpšanu.
IT	Valsts kases departaments, kura uzdevums ir novērst krāpšanu ar maksāšanas līdzekļiem, jau atbalsta virkni vietēja līmeņa iniciatīvu sadarbībā ar pašvaldībām un augstākās izglītības sistēmu, organizējot seminārus un darbseminārus to personu kategorijām, kuras var saskarties ar viltotu naudu, tajā skaitā iedzīvotājiem.
LT	Sakaru nozares regulatīvās iestādes tīmekļa vietnē var atrast informāciju par tiešsaistes krāpšanas novēršanu, savukārt policijas tīmekļa vietnē ir informācija par to, kā novērst izplatītākos kiberkrāpšanas veidus. Turklāt viens no Kibernoziegumu apkarošanas valsts stratēģijas mērķiem ir stiprināt kibernoziegumu novēršanu un attiecīgo kontroli, jo īpaši veidojot rezultatīvu sadarbību starp tiesībaizsardzības iestādēm un citām ieinteresētajām personām.
LV	Finanšu un kapitāla tirgus komisija ir izstrādājusi dažādus tiešsaistes rīkus, lai sniegtu informāciju un norādījumus par finanšu drošības un krāpšanas jautājumiem. Turklāt sadarbībā ar Valsts policiju un Patērētāju tiesību aizsardzības centru ir organizētas dažādas kampaņas.
NL	Pasākumi ir ieviesti, piemēram, izveidots *Fraudehelpdesk* (palīdzības dienests krāpšanas gadījumos), kas ir Nīderlandes valdības subsidēta organizācija, kurai var ziņot par krāpnieciskām darbībām. *Fraudehelpdesk* ir viena no struktūrvienībām Fondā finanšu un ekonomisko noziegumu apkarošanai Nīderlandē (*SAFECIN*), ko izveidoja ar valdības līdzdalību.
SE	Pastāvīgi notiek dialogs starp banku un finanšu pakalpojumu sniedzējiem un Policijas pārvaldes Krāpšanas apkarošanas valsts centru (*NBC*). Turklāt *NBC* sadarbojas ar e-komercijas nozares uzņēmumiem, arī noziedzīgu nodarījumu novēršanas nolūkā. Sadarbības laikā uzsver, cik svarīgi ir ziņot policijai priekšsēdētāj krāpšanu.

Informācija par atbilstīgiem preventīviem pasākumiem un to praktisko īstenošanu desmit dalībvalstīs (CZ, EE, FI, HU, MT, PL, PT, RO, SI, SK) netika atrasta, lai gan Maltas un Rumānijas tiesību akti atspoguļo šo prasību redakcijā, kas gandrīz sakrīt ar direktīvas tekstu.

3. Secinājumi un turpmākā rīcība

Direktīva ir sekmējusi būtisku progresu salīdzināma līmeņa krimināLatbildības noteikšanā par krāpšanu un viltošanu attiecībā uz bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļiem visās dalībvalstīs, kas atvieglo pārrobežu sadarbību starp tiesībaizsardzības iestādēm, kuras izmeklē šāda veida nodarījumus. Dalībvalstis ir grozījušas krimināLkodeksus un citus attiecīgus tiesību aktus, racionalizējušas procedūras un izveidojušas vai uzlabojušas sadarbības programmas. Komisija atzinīgi vērtē dalībvalstu vērā ņemamos centienus direktīvas transponēšanā.

Tomēr vēl nav paveikts viss, lai pilnā mērā izmantotu direktīvas potenciālu, ko var sasniegt, ja dalībvalstis īstenotu visus tās noteikumus. Līdzšinējā analīze liecina, ka daži galvenie uzlabojumi, ko vēl jāveic dalībvalstīm, attiecas uz 2. panta d) punktu, kurā ir virtuālās valūtas definīcija; 7. pantu par nodarījumiem, kas ir saistīti ar nodarījuma izdarīšanā izmantotajiem rīkiem, un 8. panta 2. punktu par nodarījuma mēģinājumu; 9. panta 6. punktu par sodiem

fiziskām personām, ja nodarījums tika izdarīts, darbojoties noziedzīgā organizācijā; 14. pantu par informācijas apmaiņu; un 16. pantu par palīdzību un atbalstu cietušajiem.

Komisija turpinās sniegt atbalstu dalībvalstīm direktīvas īstenošanā. Konkrētāk, 2023. gadā publicēs īpašu uzaicinājumu iesniegt priekšlikumus.

Komisija ir apņēmusies nodrošināt transponēšanas pabeigšanu visā ES un noteikumu pareizu īstenošanu. Tas ietver pārraudzību, lai nodrošinātu, ka valstu veiktie pasākumi atbilst attiecīgajiem direktīvas noteikumiem. Vajadzības gadījumā Komisija izmantos savas Līgumos noteiktās izpildes pilnvaras, piemērojot pārkāpuma procedūras.